

Inrättandet av ett permanent Nobelmuseum i Vinterviken Hemställan från Liljeholmens stadsdelsnämnd

Borgarrädsberedningen föreslår kommunstyrelsen besluta följande
Hemställan från Liljeholmens stadsdelsnämnd anses besvarad med vad
föredragande borgarråd anför i promemorian.

Föredragande borgarrådet Annika Billström anför följande.

Ärendet

Liljeholmens stadsdelsnämnd beslöt den 20 mars 2003 att hemställa hos kommunstyrelsen att tillse att ett Nobelmuseum i Vinterviken kommer till stånd.

Remisser

Ärendet har remitterats för yttrande till stadsledningskontoret, kulturnämnden, gatu- och fastighetsnämnden samt Nobelstiftelsen.

Stadsledningskontoret konstaterar att finansiella förutsättningar för ett nobelmuseum i Skulpturens Hus kan föreligga genom medelsanvisning från Forsgrénsska stiftelsen. Stadsledningskontoret anför att kontakter med Nobelstiftelsen utvisat att stiftelsen säger sig inte ha förutsättningar att stödja ett projekt av denna art med hänvisning till statuterna för stiftelsen.

Kulturnämnden anser att planerna är intressanta, att förvaltningen är beredd att delta i processen för att finna en slutlig lösning för Nobelrummet, men att nödvändiga investeringar måste finansieras med andra medel än kulturnämndens ordinarie. Skulpturens Hus, som uppbär verksamhetsbidrag från kulturförvaltningen, har under 2003 tagit fram ett förslag till en basutställning.

Gatu- och fastighetsnämnden anser att ett Nobelmuseum i första hand är en statlig angelägenhet, snarare än en kommunal. Gatu- och fastighetsnämnden har utrett frågan om en permanent utställning om Alfred Nobel som industriman och människa, det s.k. Nobelrummet i Skulpturens Hus. Förvaltningen slutredovisade projektet den 12 juni 2001 och nämnden beslutade att hemställa hos kommunstyrelsen att utreda och pröva det fortsatta ansvaret för Kulturparken, däribland frågan rörande ett Nobelrum i Skulpturens hus.

Nobelstiftelsen anför att kulturdepartementet, utbildningsdepartement, Stockholms stad samt Nobelstiftelsen har tillkännagivit att verksamheten vid Nobelmuseet skall bli permanent. Nobelstiftelsen upplyser också om att stiftelsen enligt en överenskommelse mellan staten, Stockholms stad och Nobelstiftelsen, erhåller ett årligt bidrag från staten och staden. Det synes vara av vikt att stadens resurser riktas så att olika av staden stödda projekt ej konkurrerar med varandra.

Mina synpunkter

Ett Nobelmuseum eller Nobelcenter i Stockholm har varit föremål för diskussion och utredning under många år och i flera olika sammanhang. Redan 1983 i samband med 150-årsfirandet av Alfred Nobels födelse initierades en diskussion kring ett Nobelcenter i Stockholmsregionen. Det har således gått mer än 20 år sedan den första idén till ett Nobelcenter i Stockholm lanserades. Jag kan inte annat än att beklaga att det inte har funnits tillräcklig beslutsamhet för att förverkliga denna idé.

Jag anser att vi måste kraftsamla för att få till stånd en attraktion i Nobels namn för att Sverige och Stockholm inte skall förlora ett av världens starkaste varumärken. Nobelprisets höga internationella status har medfört att det i flera andra länder tagits initiativ till att inrätta museer eller permanenta utställningar. Hit hör bl.a. ett Nobelmuseum i Skottland som byggs med EU-bidrag i anslutning till en av Nobels gamla fabriker samt invigningen av ett Nobelmonument i Washington förra året. Norge har redan fattat beslut och är i full gång att förverkliga ett Nobelfredscenter i centrala Oslo med planerad invigning på Sveriges nationaldag den 6 juni 2005.

Ett Nobelcenter kan förväntas vara föremål för ett betydande sponsorintresse från olika näringsgrenar, bl.a. med anknytning till prisämnen. Det har i olika sammanhang anförts att Nobelcentret inte bör ha några kommersiella bindningar, eftersom tilltron till Nobelpriset som belöning för insatser i mänsklighetens tjänst – oberoende av olika partsintressen – i annat fall skulle riskera att minska. Därför skulle det vara angeläget att centret till väsentliga delar tillkommer genom offentliga åtaganden i samverkan med Nobelstiftelsen.

Det finns ytterligare skäl för att Nobelcentret i huvudsak skulle vara ett offentligt åtagande. Det skulle då i en bredare mening vara enklare att forma det till ett vetenskaps- och kulturhistoriskt center med anknytning till aktuell forskning, där inte minst ungdomar kan erbjudas möjlighet att skapa sig en djupare förståelse för vetenskapliga problem och litterära frågor. Ett offentligt åtagande omfattar i detta fall därför väsentligt mer än insatser av ekonomiska resurser, nämligen också en nära samverkan med universitet, andra vetenskapliga institutioner och näringslivet. Detta torde också vara en god grund för att centret skall förläggas till Stockholm.

Mot bakgrund av att det inte har fattats erforderliga beslut kring ett Nobelcenter, anser jag att Stockholms stad måste driva frågan med kraft för att erhålla ett slutligt ställningstagande. Bedömningen som ligger till grund för detta ställningstagande är att ett Nobelcenter har stor betydelse för stadens utveckling och därför måste vi vara beredda att konkret medverka i centrets tillkomst. I detta arbete och om staten väljer att inte prioritera ett framtida Nobelcenter, anser jag att man inte kan utesluta externa finansiärer. Jag anser dock att ett Nobelmuseum i första hand är en statlig angelägenhet.

I diskussionerna om ett framtida Nobelcenter har Nobelstiftelsen förväntats att driva verksamheten självständigt. I dag finns en utställning i Börshuset som drivs av Nobelstiftelsen med Stockholms stad och staten som finansiärer. Var ett framtida Nobelcenter skall lokaliseras geografiskt inom stadens gränser är en fråga som får behandlas vid ett senare tillfälle, eftersom de grundläggande förutsättningarna först måste utredas och beslutas om. Det kan i sammanhanget ändå nämnas att det under årens lopp har presenterats ett antal olika förslag, t.ex. Vinterviken, Blasieholmen, Nobelparken, Beckholmen, Skeppsholmen, Tegelbacken, Klarastrandsviadukten, Masthamnen, Sjöhistoriska museet samt stadens exploateringsområden.

Regeringen har tidigare utrett frågan om lokalisering och därutöver med avseende på finansiering och samverkansformer. År 1997 presenterade den s.k.

Nobelcenterutredningen sitt betänkande *Nobelcenter i Stockholm* (SOU 1997:117). Utgångspunkten för den modell till samverkan som presenterades var att centret skulle förläggas till Tegelbacken. Utredningen redovisar utan anspråk på fullständighet nära 20 olika alternativa lokaliseringar eller fastigheter som antingen diskuterats inom Nobelstiftelsen eller föreslagits av olika intressenter. Betänkandet har inte remissbehandlats.

Den statliga utredningen föreslog en modell där Stockholms stad på egen bekostnad iordningställer och överlåter erforderlig tomtmark till staten för nyttjande till ett Nobelcenter samt svarar för fastighetsunderhållet. Staten föreslogs svara för kostnaden för uppförandet av byggnaden med fast inredning samt upplåta byggnaden hyresfritt till Nobelcentret. På Nobelstiftelsen skulle ankomma att svara för investeringar för verksamheten och upprätthållandet av densamma. Därutöver föreslogs att Tekniska högskolan, Karolinska Institutet och Universitetet skulle få i uppdrag att inrätta doktorandtjänster med placering vid Nobelcentret och med uppdrag att medverka i den publika programverksamheten. Forskningsrådsnämnden ställde vid tidpunkten i utsikt årliga bidrag till centrets forskningsinformation.

Regeringen har därefter i budgetpropositionen 2000/2001 anfört att regeringen avser att redogöra för omfattningen och inriktningen av det statliga engagemanget i satsningen med ett permanent Nobelmuseum. År 2001 enades Nobelstiftelsen, regeringen och Stockholms stad om en tillsvidare och interimistisk lösning som innebär att Börshuset är att betrakta som ett första steg mot ett permanent Nobelcenter i avvaktan på ett nyproducerat center.

Min vision är att Stockholm skall bli Europas mest spännande region. En huvudstad som inte lyckas utveckla och förnya sig med nya och spännande attraktioner kommer på sikt att få svårt att hävda sig i den internationella konkurrensen. Ett Nobelcenter skulle möta flera behov och erbjuda många olika möjligheter inom arkitektur, form och design, men även för vetenskapen, akademierna, näringslivet och stockholmarna.

Regeringen och Stockholms stad måste nu på allvar pröva om och i vilken utsträckning medverkan kan ske från berörda parter. Med anledning av detta kommer staden att ha kontakter och föra samtal med regeringen under våren 2004 för att därefter fatta inriktningsbeslut om den fortsatta processen.

Jag föreslår kommunstyrelsen besluta följande

Hemställan från Liljeholmens stadsdelsnämnd anses besvarad med vad föredragande borgarråd anför i promemorian.

Stockholm den 13 maj 2004

ANNIKA BILLSTRÖM

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden *Kristina Axén Olin* och *Mikael Söderlund* (båda m) och *Jan Björklund* (fp) enligt följande.

Alfred Nobels betydelse för Stockholms stad kan svårigen överskattas. Det är av vikt att de rudimentära planer på ett Nobelmuseum som finns utvecklas och att Stockholms stad här är pådrivande. Det är emellertid svårt att fortskrida utan statens aktiva medverkan. Mot bakgrund

av regeringens hantering av de museer den redan bär ansvaret för framstår det som en from förhoppning att sätta hela sin tillit till regeringens budgetproposition 2000/2001.

Snarare är avsaknaden på senare statliga initiativ ett ytterligare tecken på att en alltigenom offentlig verksamhet sällan är optimal för att driva verksamhet av denna art. Ideella organisationer såväl som näringslivet kan ofta bidra till att skapa lösningar där exempelvis statens brist på intresse lägger en död hand över angelägna projekt. Det är därför viktigt att i positiv anda ytterligare undersöka näringslivets möjligheter att bidra som sponsorer till ett Nobelmuseum.

Det är trots allt personlig uppfinningsrikedom och privat entreprenörskap kombinerat med kommersiella intressen som utgjort själva grunden för Nobelstiftelsens existens.

Särskilt uttalande gjordes av borgarrådet *Viviann Gunnarsson* (mp) enligt följande.

Diskussionerna om ett Nobelmuseum/Nobelcenter har pågått under årtal. Vi anser att det nu är dags att gå från ord till handling. Ett Nobelmuseum/Nobelrum i Skulpturens hus, som från början ingick i Nobels verkstäder vid Vinterviken är en fråga som varit aktuell under en längre tid. Stadens uppgift skall i första hand vara att driva på i denna fråga och vi hoppas att de samtal som staden nu skall föra med regeringen leder till konkreta resultat. Skapandet och finansieringen av ett Nobelmuseum är dock en angelägenhet för staten tillsammans med Nobelstiftelsen.

ÄRENDET

Bakgrund

Liljeholmens stadsdelsnämnd beslöt den 20 mars 2003 att hemställa hos kommunstyrelsen, kulturnämnden samt gatu- och fastighetsnämnden att tillse att ett Nobelmuseum i Vinterviken kommer till stånd.

Ärendets beredning

Ärendet har remitterats för yttrande till stadsledningskontoret, kulturnämnden, gatu- och fastighetsnämnden samt Nobelstiftelsen.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande av den 15 juni 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret föreslår att framställningen anses besvarad med vad som anförts i detta tjänsteutlåtande.

Området kring Vinterviken har utvecklats med Nobelanknytning i olika etapper. Nu aktuellt är ett Nobelmuseum (Nobelrum) i Skulpturens Hus. Ett förslag har tagits fram, som beräknats till SEK 875.000 för genomförande. Stiftelsen Skulpturens Hus, Vinterviken har ansökt om detta belopp ur Forsgrénsska stiftelsen. Ansökan är f.n. föremål för beredning inom KF:s presidium. Till förfogande står i år ett utdelningsbart belopp om SEK 5.545.237. Ett stort antal välmotiverade ansökningar har inkommit, vilka skall ställas mot varandra inom angiven beloppsram. Det finns således finansiella förutsättningar att medelst stiftelsemedel säkerställa projektet då ändamålet ligger inom stiftelsestatuterna.

Stadsledningskontoret får samtidigt anföras att kontakter med Nobelstiftelsen utvisat att stiftelsen säger sig inte ha testamentella förutsättningar att stödja ett projekt av denna art. Ett enda undantag har etablerats i form av ekonomiskt stöd till ett projekt i Karlskoga, där Nobel var verksam. Nobeldokumenten stipulerar att tillgängliga medel skall användas för Nobelprisen.

Kulturnämnden beslöt den 18 juni 2003 att som svar på remissen från kommunstyrelsen överlämna och återöppna kulturförvaltningens tjänsteutlåtande.

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 2 juni 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Kulturnämnden har tidigare behandlat frågan om Nobelrummet i Skulpturens Hus vid sammanträde 2001-12-04 och 2002-01-29. Vid båda tillfällena har kulturförvaltningen hävdade att planerna är intressanta, att förvaltningen är beredd att delta i processen för att finna en slutlig lösning för Nobelrummet, men att de investeringar om 5 mnkr, som tagits fram i en utredning på gatu- och fastighetskontorets initiativ, måste finansieras med andra medel än kulturnämndens ordinarie budget och att projektet bör slutföras av gatu- och fastighetskontoret, dvs. samma instans som påbörjat det.

Stiftelsen Skulpturens Hus driver idag frågan vidare och för diskussioner med sponsorer samt Nobelstiftelsens Museiförening. Museiföreningen är mycket engagerad i frågan om ett Nobelrum i Skulpturens Hus. Så sent som i maj 2003 har Skulpturens Hus tagit fram ett förslag till en basutställning till en kostnad av ca 875.000 kr, dvs. till en betydligt rimligare kostnad än tidigare förslag. Förhandlingar pågår f.n. med sponsorer angående finansieringen.

Kulturförvaltningen delar synpunkterna att ett museum över industrimannen och människan Alfred Nobel vore en tillgång för Skulpturens Hus, för området vid

Vinterviken/Liljeholmen och för Stockholm, men har inte ändrat ståndpunkt i finansieringsfrågan.

Bakgrund

Liljeholmens stadsdelsnämnd beslöt vid sammanträde 2003-03-20 att hemställa hos kommunstyrelsen, kulturnämnden och gatu- och fastighetsnämnden att tillse att ett Nobelmuseum i Vinterviken kommer till stånd. Hemställan grundar sig på en skrivelse från Magnus Hellström m.fl. (m) ställd till Liljeholmens stadsdelsnämnd. I tjänsteutlåtandet till Liljeholmens stadsdelsnämnd framgår att som svar på en remiss från kommunstyrelsen 2001 angående överföring av ansvar och planer för projekt Vinterviken, och däri frågan om Nobelrum i Skulpturens Hus, var stadsdelsnämnden och gatu- och fastighetsnämnden överens om att ansvaret skulle överföras till kulturnämnden.

Idéprogrammet ”Kulturpark Liljeholmen” från 1996 slutredovisades till gatu- och fastighetsnämnden 2001-05-29. I programmet ingår ett Nobelrum – en utställning om människan och industrimannen Alfred Nobel i Skulpturens Hus. Vid slutredovisningen var Nobelrummet enbart projekterat. Investeringen, 5 mkr, var inte finansierad, men enligt en utredning föreslogs att frågan skulle prövas via näringslivet, staden och/eller staten. Dåvarande hyresvärden Peab uppgavs vara villiga att medverka till en lösning och jubileumskommittén för Stockholm 750 år var också mycket intresserad.

Kulturnämnden behandlade remissen (dnr 15/363/2001) från kommunstyrelsen vid sammanträde 2001-12-04 och beslöt i enlighet med förvaltningens förslag att nämnden inte var beredd att ta över ansvaret för slutförandet av projekt Vinterviken, inkl Nobelrummet. Även 2002-01-29 behandlade kulturnämnden frågan med anledning av en motion från Malte Sigemalm (s) om ett permanent Nobelmuseum i Vinterviken. Av kulturförvaltningens tjänsteutlåtande (dnr 15/622/2001) framgår att frågan är intressant, men måste finansieras med andra medel än kulturnämndens ordinarie budget och att projektet bör slutföras av gatu- och fastighetskontoret, samma instans som påbörjat det.

Stiftelsen Skulpturens Hus driver idag frågan vidare och för diskussioner med sponsorer samt Nobelstiftelsens Museiförening. Museiföreningen erhåller 10 mkr per år av kommunstyrelsen för utställning, för närvarande placerad i Börshuset, om Nobelpriset och pristagarna. Det är Nobelstiftelsens Museiförening som driver frågan om ett mer omfattande Nobelmuseum i Stockholm. Museiföreningen är också engagerad i frågan om ett Nobelrum i Skulpturens Hus, som ett komplement till Nobelmuseet. Så sent som i mitten på maj 2003 presenterade formgivare Björn Ed ett förslag på basutställning i Nobelrummet. Björn Ed har anlitats på förslag av Museiföreningen efter att ha arbetat med formgivningen av utställningen i Börshuset. Förslaget innebär att de fyra montrar som deponerats från Nobelstiftelsens Museiförening kompletteras med ytterligare fyra montrar, skyltfönster, fondväggar och 1-3 modeller över fabriksområdet och fabriksarbetet till en beräknad kostnad av 875 000 kr + moms. Basutställningen fokuseras på familjen Nobel, Alfred Nobels uppfinningar och olika verksamheter, tiden han levde och verkade i, arbetet i Vinterviken mm. Stiftelsen Skulpturens Hus är i princip nöjda med förslaget. För närvarande pågår diskussioner med eventuella sponsorer. En utställning av det interaktiva slag som togs fram i gatu- och fastighetskontorets förslag kan kanske realiseras på sikt och bit för bit, men representanter för Skulpturens Hus anser att det är viktigare att komplettera basutställningen. Skulpturens Hus har också vunnit gehör hos Nobelstiftelsen för att eventuellt, som en programpunkt i årets Nobelprisceremonier, besöka den forna svavelsyrefabriken vid Vinterviken. En förutsättning är att Nobelrummet då står färdigt.

Förvaltningens synpunkter

Kulturförvaltningen ser hoppfullt på de nya planerna på en basutställning som till en betydligt mindre kostnad än tidigare beräknat ändå på ett bra sätt kan beskriva industrimannen Alfred Nobel och den verksamhet som ägde rum här till 1920-talet. Hela området runt fabriken är industrihistoriskt intressant med spränggröpar, arbetarbostäder mm, som ett litet brukssamhälle

mitt i Stockholm. I området finns några historiska skyltar som berättar om detta. Konstnären Stina Ekmans *Bergskatedral*, i berget mellan ångbåtsbryggan och fabriken, är rest till minne av de som verkade här. Om ett besök på Nobels svavelsyrefabrik/ Skulpturens Hus kan vara en del av programmet för Nobelpristagarna är det av betydelse för Vintervikens och konsthallens marknadsföring.

Kulturförvaltningen har också i ett remissvar angående "Vision för Söderort" hävdad att kommunikationen till Skulpturens Hus bör förbättras och det blir om möjligt mer intressant sedan basutställningen om Nobel förbättrats och marknadsförts.

Skulpturens Hus uppbär verksamhetsbidrag från kulturförvaltningen för den konstverksamhet stiftelsen bedriver. Det finns inget utrymme inom förvaltningens ordinarie bidragsram för att finansiera ens det nya förslaget om basutställning. Finansieringsfrågan kan eventuellt lösas med hjälp av de sponsorer som Skulpturens Hus nu har etablerad kontakt med. Det går också att utveckla utställningen i museirummet även utifrån ett mindre sponsorstöd och att successivt fortsätta genomförandet då medel för detta kan ställas till förfogande.

Gatu- och fastighetsnämnden beslutade den 19 augusti 2003 att i huvudsak bifalla kontorets förslag till beslut samt att därutöver anföra följande.

Vi anser att ett Nobelmuseum i första hand är en statlig angelägenhet, snarare än en kommunal. I den mån staden är inblandad bör det nu vara främst genom kulturnämnden.

Gatu- och fastighetskontorets tjänsteutlåtande daterat den 17 maj 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Gatu- och fastighetskontoret har under ca 6 år arbetat med projektet Kulturpark Liljeholmen där huvudattraktionen var att rusta upp och utveckla Nobels Vinterviken. Gatu- och fastighetsnämnden har investerat ca 35 mnkr i projektet.

I slutredovisningen av projektet till gatu- och fastighetsnämnden redovisades de insatser som gjorts för att skapa ett s.k. Nobelrum i Skulpturens Hus i Vinterviken.

I överenskommelsen mellan staden och tomträttshavaren Peab om Skulpturens Hus (GFN 1997-12-03) var parterna överens om att verka för att ett Nobels industrimuseum etableras i Skulpturens Hus. Kontoret tog under våren 2001 med konsult hjälp och i samråd med Peab, Skulpturens Hus och Stockholm 750 år fram ett koncept för en permanent utställning om Alfred Nobel som industriman och människa, det s.k. Nobelrummet i Skulpturens Hus. Kontoret hade samråd med Nobelmuseet.

Nobelrummet bedömdes enligt konsultutredningen vara ett långsiktigt projekt för turism i Stockholm. Nobeltemat sågs vara av stort intresse internationellt och med potential att definitivt placera det slumrande Nobels Vinterviken i medvetandet.

Investeringen uppskattades till ca 5 mnkr. Konsulterna föreslog att en finansiering prövas via näringslivet, staden och/eller staten. Driften föreslogs kunna rymmas inom stiftelsen Skulpturens Hus. Peab (idag Wihlborgs) som stöder stiftelsen via hyresreduktion var (är) positivt inställda till att medverka till en lösning.

Kontoret slutredovisade projektet 2001-06-12 och föreslog att kulturförvaltningen skulle överta ansvaret inom ramen för sitt ansvarsområde. Nämnden beslutade att hemställa hos kommunstyrelsen att utreda och pröva det fortsatta ansvaret för Kulturparken däribland frågan rörande ett Nobelrum i Skulpturens hus. Frågan har utretts av kommunstyrelsen, men inget beslut har fattats.

Nobelstiftelsen har inkommit med remissvar daterat den 18 juni 2003 - *bilaga*.

Nobelstiftelsens svar

Bilaga